

ANNA LLEÓ I ALBÀ - XAVIER LÓPEZ I SOLER

VILANOVA I LA GELTRÚ

1900-1930

TARGETES POSTALS

efadós

VILANOVA I LA GELTRÚ

1900-1930

TARGETES POSTALS

Primera edició: novembre del 2026
Col·lecció «Targeta Postal»

© dels textos, Anna Lleó i Albà
© dels textos, Xavier López i Soler
© del pròleg, Blanca Giribet de Sebastián
© de les fotografies, diversos fotògrafs
© de la col·lecció, Editorial Efadós

© d'aquesta edició, Editorial Efadós

Editorial Efadós
Carrer d'Edison, 3A
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon: 936 731 212
www.efados.cat

Idea original
Editorial Efadós

Disseny gràfic i maquetació
Editorial Efadós

Recerca fotogràfica
Anna Lleó i Albà
Xavier López i Soler

Col·laboració

AJUNTAMENT DE Vilanova i la Geltrú

Arxiu Comarcal del Garraf

Assessorament lingüístic
M. Neus Doncel Saumell

Equip assessor
Judith Barbacil i Mestres, Blanca Giribet de Sebastián, Xavier Orriols i Sendra, Francesca Roig i Galceran, Mireia Rosich i Salvó, Jordi Ruiz de Castañeda i Campamà, i Albert Tubau i García

Fotografia de la portada
A. T. V. (ed.) / Col·lecció Rafa Fernández Gonzalo

Fotografia de la contraportada
L. Roisin (ed.) / Patufet col·leccionista

Guardes d'inici
A. B. (ed.) / Col·lecció Rafa Fernández Gonzalo

Guardes del final
L. Roisin (ed.) / Arxiu Albert Tubau García

Abreviatures dels fotògrafs i editors (Ed.)
A. B. (Andreu Bertran)
A. MAURI (Amadeu Mauri)
ARTIGAS (Joan Artigues Carbonell)
A. T. V. (Àngel Toldrà Viazo)
F. E. S. (Foto Ernesto Scorzelli)
J. V. (José Vicente Roca)
L. ROISIN (Lucien Roisin Besnard)
THOMAS (Josep Thomas Bigas)

Acrònims arxius
ACGAF (Arxiu Comarcal del Garraf)

ISBN 979-13-88489-08-2
Dipòsit legal: B-21579-2026

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a Cedro (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) «www.cedro.org».

ÍNDEX

Pròleg 5

Introducció 9

Capítol 1: La Marina 16

Capítol 2: L'Havana Xica - L'Eixample 50

Capítol 3: A banda i banda del Palmerar 96

Capítol 4: Sínies, masos i hortolans 140

A. B. (ED.) / COL·LECCIÓ RAFA FERNÁNDEZ GONZALO

PRÒLEG

FOTÒGRAFS, EDITORS I MEMÒRIA VISUAL

Blanca Giribet de Sebastián

Llicenciada en Història de l'Art, màster en Museologia i Gestió del Patrimoni Cultural i postgrau en Gestió, Preservació i Difusió d'Arxius Fotogràfics

La història de la targeta postal i la de la fotografia estan profundament lligades. De fet, la targeta postal va ser un dels vehicles que van democratitzar la fotografia, convertint imatges que abans eren exclusives en un fenomen de masses.

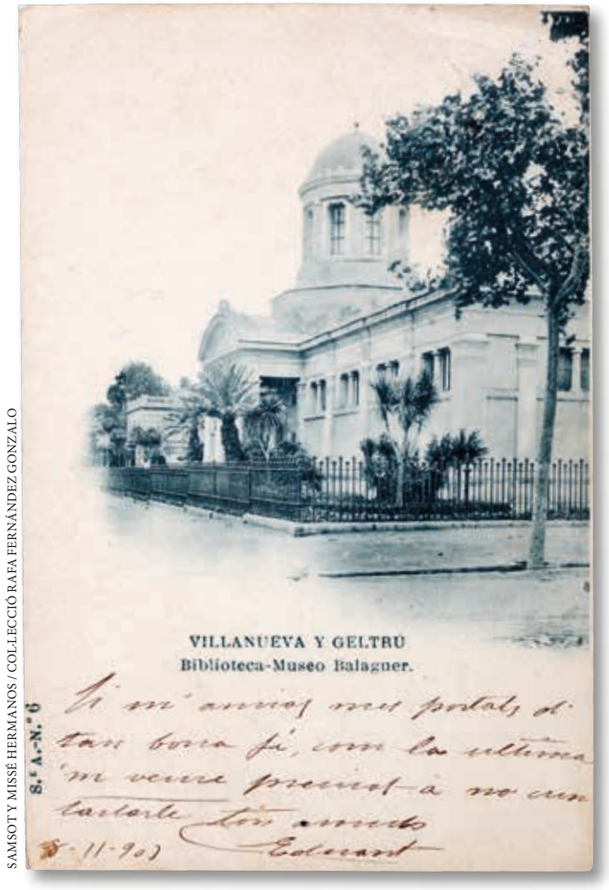
La targeta postal va aparèixer a Àustria l'any 1869 i es va estendre ràpidament per Europa gràcies al seu baix cost. A Espanya es va posar en circulació el 1873, i la creació de la Unió Postal Universal el 1874 va contribuir a unificar les normes postals i en va facilitar l'intercanvi internacional. A partir del 1887, la liberalització de l'edició privada va impulsar les postals il·lustrades.

A Catalunya, les primeres postals il·lustrades van arribar a finals del segle XIX. La postal més antiga de la qual es té coneixement és una imatge de Barcelona que fou impresa en fototípia per Hauser y Menet i circulada l'any 1896. L'edat d'or de les targetes postals, l'època en què realment van ser moda, abasta del 1901 al 1905 i la indústria es consolida entre el 1906 i el 1915. L'any 1905 es va autoritzar el revers dividit, és a dir, partir en dues meitats separades per una línia vertical la banda en què fins aleshores només es podia escriure l'adreça. Amb aquest canvi, la il·lustració de l'anvers passava a ocupar tot l'espai i, per tant, la imatge adquiria una gran importància.

L'aparició de la fotografia l'any 1839 va provocar una autèntica revolució en les formes de representació visual gràcies a la seva capacitat per reproduir la realitat amb fidelitat i a un cost inferior al de la pintura. Inicialment vinculada al retrat, va esdevenir una pràctica associada als moments més significatius de la vida familiar i social, alhora que va impulsar l'aparició d'una nova professió, la del fotògraf, i d'una indústria especialitzada en la producció de càmeres, materials i equipaments.

Els estudis fotogràfics es van convertir en espais de representació social on els clients construïen la imatge que desitjaven projectar. En un primer moment, aquesta pràctica va ser adoptada principalment per la burgesia com a símbol de prestigi i de modernitat, però progressivament es va estendre a sectors més amplis de la població. La fotografia va transformar també les formes de memòria i comunicació, i va afavorir l'aparició d'àlbums familiars, de col·leccions d'imatges i, especialment, de les targetes postals il·lustrades.

Vilanova i la Geltrú va participar plenament en aquest procés de modernització. El desenvolupament industrial, especialment del sector tèxtil, els beneficis derivats de les relacions comercials amb Cuba, l'expansió urbanística impulsada per l'Eixample Gumà i la millora de les comunicacions gràcies a les carreteres i al ferrocarril van crear les

SAMSOT Y MISSÉ HERMANOS / COL·LECCIÓ RAFA FERNÁNDEZ GONZALO

condicions idònies per a l'arrelament de la fotografia. La consolidació d'una burgesia local amb capacitat econòmica va afavorir la demanda de retrats i la implantació d'estudis fotogràfics permanents.

Entre el 1851 i el 1951 es documenten a la ciutat més d'una trentena d'estudis fotogràfics i fotògrafs ambulants. Durant les dècades següents, nombrosos professionals van exercir a la ciutat, alguns d'una manera itinerant i altres establint-hi estudis permanents. Tot i que les famílies més acomodades sovint acudien als prestigiosos estudis barcelonins dels Napoleon, Esplugas, Areñas o Audouard, la major part de la població confiava en els fotògrafs locals, els quals, segons la premsa de l'època, oferien una qualitat comparable a la dels grans professionals de la capital.

Paral·lelament a la fotografia de retrat, la fotografia de paisatges urbans i d'espais emblemàtics de la ciutat va adquirint una importància creixent. Ja el 1872 es documenta l'exhibició pública d'una vista panoràmica de Vilanova i la Geltrú fotografiada des de Sant Joan i vistes de la platja on treballen els boters.

Les imatges de la vila es comercialitzaven en establiments locals i sovint formaven part d'àlbums fotogràfics destinats tant als residents com als visitants. Moltes d'aquestes imatges, que documentaven carrers, edificis, esdeveniments i personatges destacats, serien posteriorment reproduïdes en format postal.

La targeta postal va arribar a Vilanova i la Geltrú a finals del segle XIX, en un moment de profundes transformacions socials, urbanes i econòmiques. Com a ciutat marinera i industrial

en creixement, Vilanova es va convertir aviat en un escenari atractiu per a la fotografia i la difusió d'imatges impreses, especialment a través d'aquest nou mitjà de comunicació popular i assequible. Les primeres postals vilanovines solien mostrar vistes generals de la vila, el port, les platges, la rambla Principal o edificis emblemàtics com l'església de Sant Antoni Abat o la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Aquestes imatges no solament servien com a record per als visitants, sinó també com una eina de projecció exterior de la ciutat, que es presentava moderna, oberta al mar i connectada.

La targeta postal tindrà, doncs, una important funció social. No solament servia per enviar missatges sinó que també complia rols culturals i socials importants: era un mitjà de comunicació ràpid i assequible, un objecte de col·leccionisme, un instrument de promoció turística i també un document social, perquè retratava la vida real. Esdevé, per tant, amb el temps, un document visual que combina comunicació, memòria i identitat.

Els primers editors de postals van ser sovint fotògrafs professionals o impressors que aprofitaven negatius ja existents per transformar-los en postals il·lustrades. Identificar l'autor, l'editor o l'impressor d'una postal sovint és difícil perquè moltes no inclouen tota aquesta informació. Les combinacions entre aquestes funcions poden ser molt diverses, ja que una mateixa persona pot assumir diversos rols o intervenir-hi diferents professionals. Entre el 1896 i el 1915, la majoria de les postals es van imprimir amb la tècnica de la fototípia, que oferia imatges d'una gran qualitat, nitidesa i riquesa de tons.

A Vilanova i la Geltrú, com en moltes altres ciutats, hi van tenir un paper destacat alguns fotògrafs locals, com Ernesto Scorzelli, amb estudi a la rambla Principal, o la Fotografia Royal Art, amb Antoni Ros i Antoni Gilabert al capdavant, entre d'altres. I també editorials que distribuïen sèries dedicades a diferents indrets del territori, com la Fototipia Thomas, amb Josep Thomas i Bigas al capdavant, l'impressor Àngel Toldrà Viazo, l'editor d'origen francès Lucien Roisin, el fotògraf Amadeu Mauri o la impremta Oliva, fundada a Vilanova i la Geltrú el 1899 per Joan Oliva Milà.

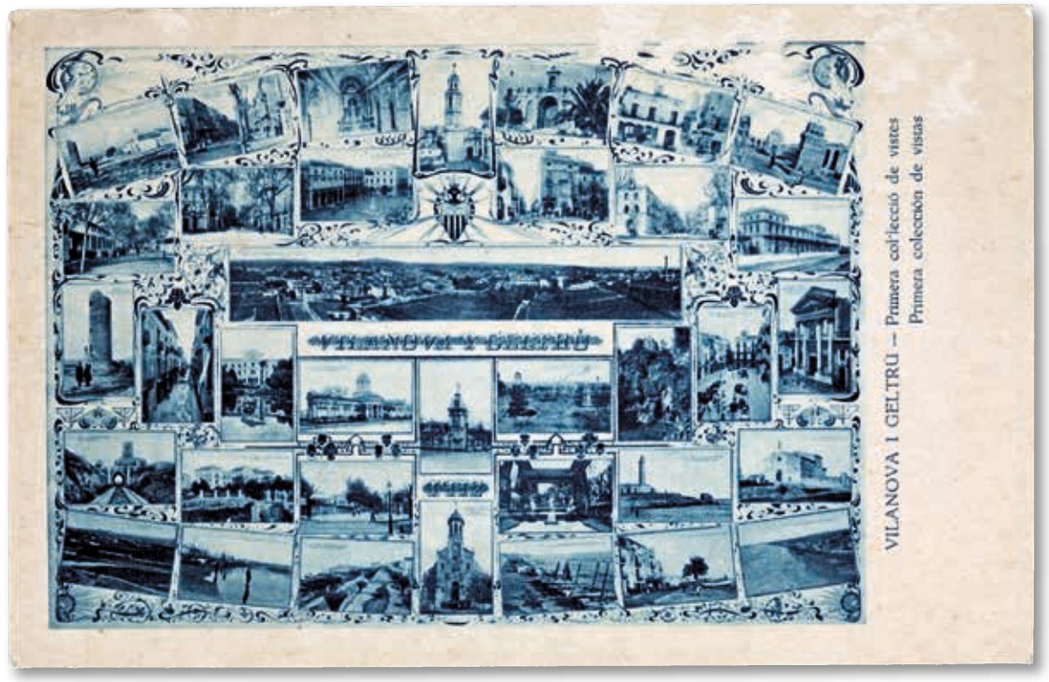
Actualment, les postals antigues de Vilanova i la Geltrú constitueixen un valuós patrimoni visual conservat en arxius, museus i col·leccions particulars. Més enllà del seu valor estètic, aquestes imatges permeten reconstruir la història de la ciutat, i també comprendre la manera com els seus habitants es representaven a si mateixos i al seu entorn.

Anna Lleó i Xavier López fan un recull acurat d'imatges que són testimoni d'una ciutat en transformació constant i, alhora, d'una voluntat de projecció i identitat. Però també tenen la voluntat que el llibre esdevingui un homenatge a les persones anònimes que van enviar i rebre aquestes postals, a la sensibilitat dels fotògrafs que van saber captar l'essència del territori i a la capacitat de la imatge per connectar el passat i el present. Cada imatge respon a una mirada concreta: la del fotògraf, la de l'editor, la de qui l'enviava i la de qui la rebia.

Amb aquesta publicació es valora el paper de la targeta postal com a font documental i patrimonial, i també la tasca de conservació, estudi i difusió realitzada per col·leccionistes, investigadors i institucions. Preservar aquestes imatges és preservar també la memòria visual de Vilanova i la Geltrú i facilitar noves lectures sobre el seu passat.

Una perla cultural

Les primeres targetes postals de la vila feien referència a monuments i conjunts arquitectònics distingits. La Biblioteca Museu Víctor Balaguer és l'emblema de la transformació cultural i urbanística d'una Vilanova i la Geltrú que passava del segle XIX al segle XX.

ARTIGAS / PATUFET COL·LECCIONISTA

La Ben Plantada

En paraules d'Eugeni d'Ors, «Xènius», aprofundim en aquesta vila entre vinyes, horts i mar. A dalt, la primera col·lecció de vistes del municipi de Joan Artigues Carbonell. A baix, Àngel Toldrà ens ofereix una de les panoràmiques més reconegudes de la ciutat, des del perfil de la Serralada Litoral fins a les sorrenques platges de la vila.

INTRODUCCIÓ

RESSEGUINT LES TRACES DE LA MEMÒRIA VISUAL

Anna Lleó i Albà - Xavier López i Soler

Des de temps immemorials, el fet de comunicar-nos ha estat evident en les relacions que ha establert l'ésser humà. A Vilanova i la Geltrú, un dels documents més antics i preuats que es conserva és la Carta Pobla del rei Jaume I, del 1274. Aquest redactat donava drets i franqueses a aquells pobladors que vivien fora de la muralla de la Geltrú. I és que aquests dos enclavaments –la Vila Nova i la Geltrú–, i un tercer, el barri de la Marina, són els protagonistes d'aquest passeig que us proposem resseguint les traces de la postal.

La targeta postal és, sens dubte, una de les expressions més genuïnes, tenint en compte que, al llarg de la seva evolució, s'ha nodrit de la creativitat artística i la sensibilitat inherent a cada autor, tant des del llenguatge fotogràfic com de la il·lustració o el gravat. La seva aparició, el 1869, a l'imperi Austrohongarès va capgirar la manera de comunicar-se des d'una perspectiva democratitzadora, a l'abast de totes les classes socials. Aquelles primeres targetes, desproveïdes d'imatge, en què l'únic objectiu era tan sols poder escriure missatges curts d'una manera econòmica, evolucionarien cap a un suport en què la imatge adquiriria tot el protagonisme, deixant només estrets espais en blanc al voltant de la fotografia o la il·lustració per a l'escriptura. El canvi de normativa de la Dirección General de Correos (1905) va permetre dividir definitivament la part del darrere en dues meitats: l'esquerra es destinaria a missatge i la dreta es reservaria al nom i l'adreça del destinatari.

La reproducció de fotografies en format postal la podem considerar un valuós testimoni de la fisonomia de la Vilanova d'abans, dels seus costums, del patrimoni i de les gents que la defineixen, tant de mar com del camp o de la vila, sia dels estrats més humils, sia de la refinada burgesia. La precisió de la tècnica de la fototípia, a principis del segle XX, va permetre imprimir grans tirades de targetes il·lustrades d'una altíssima qualitat que oferien una visió romàntica de l'indret. Fotògrafs i editors ens

A. T. V. (ED.) / COL·LECCIÓ CARLES SERRA CAMPAMÀ

E. DUMAS / COL·LECCIÓ RAFA FERNÁNDEZ GONZALO

L. ROISIN (ED.) / FONS FAMÍLIA ROIG-GALCERAN

brindaven una tipologia de fotografia més estudiada, emmarcada, ben enquadrada, que, sovint, incloïa tant la presència de ciutadans i ciutadanes, en un ambient costumista, com la reproducció d'imatges de personalitats de la vila. Una gran part de les primeres postals de la capital del Garraf, que van circular a partir del 1900, s'editaven a partir de fotografies datades amb anterioritat. La febre pel col·leccionisme de targetes postals d'aquells anys va portar a acolorir-les. Es consideraven molt més atractives i se'n venien més, a un preu més elevat que les reproduïdes en blanc i negre. El color, tot i que sovint no era gens realista, donava caràcter i bellesa a la imatge i contribuïa a descobrir indrets des d'una visió clarament idealitzada.

Paral·lelament, els missatges escrits esdevenen un vertader document ple de petites històries personals, reflex de la societat del moment: els detalls quotidians de la salut familiar, l'enyorança, els primers banys de la temporada a la platja, un passeig per la Rambla entre quioscos o els viatges a les colònies d'ultramar. En definitiva, una manera d'expressar la bellesa i la singularitat del que un s'estimava que permetia estrènyer els lligams amb qui es trobava lluny.

Sota el títol revelador *La Vilanova que no tornarem a veure: passeig per la ciutat i la platja*, l'historiador Albert Virella i Bloda va traçar el 1992 una crònica visual del passat vilanoví. Mitjançant un guió d'autoria pròpia i la producció de Canal Blau Televisió, va contribuir a valorar la nostra història a través del llegat de les imatges postals. Virella va ser, sens dubte, el primer a usar aquest valuós patrimoni gràfic com a document històric indispensable per reconstruir i explicar la història de Vilanova i la Geltrú, tant en aquest reportatge audiovisual com en moltes de les seves diverses aportacions bibliogràfiques.

L'aparició de les targetes postals a Vilanova i la Geltrú està estretament lligada a la catarsi que viu a finals del segle XIX i a inicis del segle XX. I, de fet, serà aquesta nova Vilanova la que esdevindrà l'expositor d'una naixent burgesia, amb carrers més amples delimitats per cases senyorials, la creixent indústria i l'aparició de nous espais d'oci, on reeixirà. L'article «Els primers fotògrafs vilanovins» (2019), de la historiadora de l'art Blanca Giribet, també esbossa el paper de les targetes postals d'una manera tangencial al tema central de l'estudi, que

COL·LECCIÓ CARLES SERRA CAMPAMÀ

Segell, postal i editors

A principis del segle XX, els diversos editors de postals utilitzaven diferents mètodes per promoure-les. Les dues sèries de la pàgina del costat van ser habituals en diversos municipis catalans. També van ser habituals les carpetes que incorporaven entre deu i vint postals, algunes plegades en acordió i enquadernades amb microperforat.

A. FABERT (ED.) / COL·LECCIÓ RAFA FERNÁNDEZ GONZALO

ARXIU ESCOFET

són els fotògrafs. Segons el seu estudi, més enllà de la innovació tecnològica que va suposar, l'aparició del fotògraf implicaria el sorgiment d'un nou espai social a les ciutats i pobles. A la nostra vila, molts d'ells estaven situats a la Rambla, on els seus aparadors funcionaven com un important reclam social i comercial. Moltes famílies acudien als gabinets fotogràfics com a símbol del seu progrés social, per immortalitzar les grans fites del calendari litúrgic i els esdeveniments de caràcter religiós, però també les celebracions socials.

De la mà d'aquest magnífic document històric, la postal, us proposem una passejada gràfica per la nostra història i memòria a través d'un recull de 140 postals, seleccionades d'entre més de mil cercades. La cronologia que abraça aquesta publicació ens situa des de la postal més antiga trobada, de la dècada del 1890, fins a l'any 1930, un període que reflecteix l'edat d'or d'aquest document gràfic en el transcurs d'una vida associada als avenços que, aleshores, també vivia la fotografia. Les postals s'han escollit i documentat amb la voluntat, d'una banda, de mostrar la riquesa i la diversitat de paisatges i racons que conformaven el teixit urbà, marítim i agrari de la Vilanova i la Geltrú d'aquest període, i, d'altra banda, d'aportar nous punts de vista i detalls d'una etapa crucial de la ciutat.

Cada postal és el retall d'un instant precís que reflecteix la vida quotidiana i la seva connexió amb els indrets, la cultura i l'economia de Vilanova i la Geltrú. L'Exposició Regional, l'arribada del ferrocarril, la Rambla vista com el nou escenari social per la burgesia, la projecció d'una arquitectura ostentosa i també les classes socials que interaccionen i es relacionen de diferent manera són les escenes més recurrents.

Aquest viatge visual ens permetrà endinsar-nos en la multiplicitat de visions evocades pels diversos fotògrafs i editors, tant locals com forans, a través de targetes molt popularitzades i altres de més desconegudes. Una gran part de les postals d'aquest recull gràfic responen a la mirada d'Àngel Toldrà Viazo, que signava com a A. T. V. (1867-1956). Aquest comerciant i empresari de Barcelona, propietari d'un important establiment de venda de cromos i estamperia situat al carrer de la Canuda, acompanyat d'un fotògraf, visità en nombroses ocasions la ciutat amb la voluntat de copsar les millors perspectives amb un clar objectiu comercial. També

COL·LECCIÓ CARLES SERRA CAMPAMÀ

Remitents i receptors

Els banys al balneari, el Carnaval, les visites a la Biblioteca Museu o les estades de *veranejants* a baix a mar solien ser motiu de conversa en moltes de les targetes postals enviades. Així mateix, els enviaments eren a diversos indrets del continent europeu o a les Antilles.

OLIVA TIPÒGRAFO / FONS FAMÍLIA ROIG-GALCERAN

A. MAURI / ARXIU ESCOFET

trobem exemplars gràfics del fotogravador i impressor Josep Thomas Bigas (1852-1910), que va fundar a Barcelona, el 1885, la Fototipia Thomas. Thomas i Àngel Toldrà Viazo es consideren els editors més destacats de targetes postals de Catalunya durant el primer terç del segle xx. També cal destacar les postals del fotògraf i gravador francès Lucien Roisin Besnard (1884-1943), que es va establir a Barcelona a partir de l'any 1912, on va obrir l'emblemàtica La Casa de la Postal, a la rambla de Santa Mònica, 29. Va ser un dels editors de postals més importants d'Espanya durant la primera meitat del segle xx, amb una producció que supera les 77.000 imatges.

Cal destacar altres fotògrafs i editors de Vilanova i la Geltrú, o que s'hi van establir. El que més instantànies ens ha deixat, en aquest període, és Joan Artigues Carbonell (1894-1953), vilanoví amb estudi a Barcelona. Artigues va realitzar diversos reportatges que després es van convertir en autèntiques estampes del decorat vilanoví. També és notable la trajectòria del vilanoví d'adopció Ernesto Scorzelli Spinelli, amb estudi a la rambla Principal (1903-1912), pel fet que, més enllà de l'estètica, entenia la imatge com una vertadera crònica social d'aquells anys.

Una publicació com aquesta mai seria possible sense la col·laboració de col·leccionistes i particulars que han cercat i preservat un valuós llegat documental i gràfic a través de la targeta postal.

Volem agrair la seva generositat i la seva participació, en especial, a Rafa Fernández Gonzalo, Carles Serra Campamà, Pere Antoni Hernández Cano, Jordi Teixidor Bouges, Albert Tubau García, la família Roig-Galceran i l'Arxiu Escofet, com també la de tants particulars que han atresorat aquestes targetes, convertides en molt més que un record familiar. En aquest sentit, també volem aprofitar per agrair el suport de totes les persones que, en aquests més de vint anys, ens han fet confiança, sobretot des de *L'Abans: Recull Gràfic (1873-1965)* de l'any 2000. Per acabar, aquest àlbum no hauria estat possible sense el suport de l'Arxiu Comarcal del Garraf, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i l'equip assessor.

Sota l'ombra de la Serralada Litoral i resseguint els límits de la façana marítima, amb aquelles «Vistes al mar» de l'enyorat Eduard Toldrà, ens endinsarem en el traçat dels antics camins que pujaven a la vila per arribar al seu nucli fundacional i, d'allà, traslladar-nos a la Rambla, les fàbriques, els quioscos i els centres recreatius. Descobertes la Vila Nova i la Geltrú, les terres termenades abraçaran sínies, hortes i masos. La brisa de mar, el fum de les fàbriques i l'olor de les vinyes a vessar de raïm ens descobriran una Vilanova i la Geltrú desapareguda però, alhora, també ens donaran les claus per entendre les singularitats que avui defineixen la idiosincràsia d'aquesta ciutat de la costa del Penedès històric.

Les primeres postals

Les primeres targetes postals duien l'adreça i el segell a l'anvers i el text de correspondència al darrere. Més tard, l'anvers ja presentava imatges en fototípia de la ciutat. Al costat, a dalt, una de les primeres postals de la ciutat, encara amb l'anvers dedicat a l'adreça i el segell. A baix, una de les primeres postals amb imatge a l'anvers.